

ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

ЛУКАШ С. В.

кандидат економічних наук

ЛУКАШ В. О.

кандидат економічних наук

БОРОВИК О. Н.

аспірантка

Львів

Сталий соціально-економічний розвиток країни – це одночасне задоволення зростаючих матеріальних потреб населення, забезпечення раціонального та екологічно безпечного господарювання і високоефективного збалансованого використання природних ресурсів, створення сприятливих умов для здоров'я людини, збереження і відтворення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва.

Серед усіх галузей економіки енергогенеруючі підприємства України виступають доволі негативним важелем впливу на навколишнє середовище. Своєю виробничою діяльністю вони погіршують стан екології, який супроводжується забрудненням довкілля та різного роду шкідливими викидами.

Державі необхідно здійснювати врегулювання боргових та екологічних проблем підприємств енергетичної сфери, для забезпечення покращення їх інвестиційних можливостей та фінансового стану в умовах сталого розвитку, тому ця тема є актуальною і потребує подальшого дослідження.

Завдання, мета дослідження – висвітлити фактичний стан енергетичної сфери та описати фактори впливу на навколишнє природне середовище України.

Метою статті є розкриття аспектів, що сприяють забезпеченню екологічно безпечного господарювання і збалансованого використання природних ресурсів, обмеженню шкідливого впливу викидів і стоків енергетичних підприємств на навколишнє природне середовище та здоров'я людини.

Різномічні аспекти окресленої проблематики висвітлювалися в роботах таких вчених, як Костюковський Б. А., Гуцуляк Г. Д., Врублевська О. В., Шульженко С. В., Нечаєва Т. П., Сас Д. П., Парасюк М. В., Мельник Л. В., Римар М. В., Дворянин В. М. та інші.

Екологічно-економічна криза сьогодення спонукає уряд приділяти більше уваги питанням охорони навколишнього середовища. На сьогоднішній день не завершено впровадження основних змін, які повинні бути спрямовані на енергетичний комплекс для зменшення

його впливу на навколишнє середовище. При цьому ці зміни повинні увібрати світовий досвід.

Техногенні фактори впливу на навколишнє природне середовище в Україні в кілька разів перевищують відповідні показники в розвинутих країнах світу. Забруднення навколишнього природного середовища значною мірою зумовлено наслідками провадження виробничої діяльності підприємств гірничодобувної, металургійної, хімічної промисловості та паливно-енергетичного комплексу.

Існує багато причин екологічних проблем в Україні, серед них особлива увага приділяється таким:

- ✦ зношеність основних фондів промислової і транспортної інфраструктури;
- ✦ існуюча система державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, регулювання використання природних ресурсів, відсутність чіткого розмежування природоохоронних та господарських функцій;
- ✦ недостатня сформованість інститутів громадянського суспільства;
- ✦ недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього природного середовища та переваг сталого розвитку;
- ✦ недотримання природоохоронного законодавства [1].

Ці проблеми відносяться абсолютно до всіх галузей економіки держави. Проте, виділяють окремі об'єкти, які більш частіше зіштовхуються з визначеними екологічними проблемами та здійснюють забруднення навколишнього середовища в процесі виробництва. Це, зокрема, енергетичний комплекс України.

Електроенергетика забезпечує виробництво і поставку електричної енергії в достатній кількості в усі регіони. Усі види виробництва електроенергії мають позитивні та негативні аспекти. Саме тому електроенергетичний комплекс (ЕЕК) займає важливе місце в ринковій економіці держави, адже він забезпечує електроенергією не лише споживачів в середині країни, а й експортує енергопродукцію в Європу.

Так, наприклад, Бурштинська ТЕС, що входить до складу Публічного акціонерного товариства (ПАТ) «Західенерго», успішно працює в «острові Бурштинської ТЕС», в об'єднаній європейській енергосистемі UCTE\ CENTREL, забезпечуючи покриття власного споживання та передачу на експорт 500 Мвт енергії [2].

Враховуючи важливість та необхідність ЕЕК, Інститутом загальної енергетики Національної академії наук України та робочою групою Мінпаливенерго розроблено «Енергетичну стратегію України на період до 2030 року» [3]. Реалізація Енергетичної стратегії має забезпечити перетворення України на впливового та активного

учасника міжнародних відносин у сфері енергетики, зокрема, через участь у міжнародних і міждержавних утвореннях та енергетичних проектах. Для цього уряд має створювати умови для діяльності відповідних суб'єктів за такими напрямками: імпорту-експорту енергопродуктів; реалізація та розвиток транзитного потенціалу; участь у розробленні енергетичних ресурсів та спорудженні енергетичних об'єктів за межами України тощо.

Електроенергетичний комплекс України повинен відповідати світовим вимогам щодо економічності, екологічності та надійності енергопостачання, розширення експорту електроенергії завдяки виходу на паралельну роботу з енергетичними об'єднаннями країн Європи (УСТЕ) [4].

Проте, всупереч світовим тенденціям, дана стратегія фокусується більше на питаннях нарощування потужностей енергопостачання, а не на енергоефективності та енергозбереженні, що водночас супроводжується абсолютним ігноруванням впливу енергетичних підприємств на екологію навколишнього середовища.

Існуюча «Програма економічних реформ України на 2010 – 2014 рр.», окреслює основні проблеми енергетичного комплексу [5]. Серед них: моральний і фізичний знос обладнання, що майже не оновлювалось з періоду створення енергетичних компаній за браком державних коштів та інвестицій; фінансово-економічний стан підприємств, що мають великі заборгованості перед суб'єктами енергоринку; відсутність конкурентного ринку вугілля для теплової енергетики; низька ефективність управління активами, що перебувають у державній власності; низька ефективність процесу виробництва й передачі електроенергії.

Значний негативний вплив енергогенеруючі підприємства здійснюють на навколишнє середовище. Вони забруднюють атмосферне повітря викидами шкідливих речовин, в основному це стосується теплоелектростанцій (ТЕС), які у своїй діяльності спалюють вугілля та мазут; забруднюють воду стоками та різними хімічними речовинами; спричиняють викиди газів, які створюють

парниковий ефект; забруднюють територію вивезенням та зберіганням різного роду відходів.

У західному регіоні України негативний вплив на навколишнє середовище здійснює ПАТ «Західенерго», що вважається п'ятою за величиною енергогенеруючою компанією України. Потужність даного підприємства зображено на рис. 1 і становить 4707,5 МВт, що складає майже 9% від загальної потужності всіх електроенергетичних об'єктів держави [2].

Така потужність підприємства отримується за рахунок трьох основних виробничих одиниць: Добротвірської ТЕС (Львівська область) – 600МВт, Бурштинської ТЕС (Івано-Франківська область) – 2300МВт та Ладжинської ТЕС (Вінницька область) – 1800МВт.

Основними речовинами, сполуками та газами, якими забруднюють повітря ТЕС, є діоксид сірки, окисли азоту, тверді частинки та важкі метали, вуглекислий газ, метан, що впливають не лише на зміну клімату, рослинний і тваринний світ, а й безпосередньо на людину. Обсяги викидів ПАТ «Західенерго» в атмосферне повітря зображено в табл. 1.

Таблиця 1

Обсяги викидів ПАТ «Західенерго» в атмосферне повітря *

Найменування структурної одиниці	Найменування забруднювальних речовин та груп речовин	Обсяги викидів, тис. т	
		2010 р.	2011 р.
ПАТ «Західенерго»	Усього шкідливих речовин	260,46	304,4
	тверді частинки	30,03	38,77
	сірки діоксид	213,02	243,50
	сполуки азоту в перерахунку на NO ₂	15,69	19,52
	інші шкідливі речовини	1,68	2,64

* Джерело: [6].

У 2011 р. загальна кількість шкідливих викидів в атмосферне повітря від діяльності енергогенеруючого підприємства ПАТ «Західенерго» в порівнянні з минулим 2010 р. зросла, це зумовлено збільшенням кількості спаленого вугілля (2010 р. – 5 641 982 тон, 2011 р. – 7 069 929 тон).

Джерелом фінансування природоохоронної діяльності є бюджетні екологічні фонди. Завдяки існуванню екофондів на загальнодержавному, регіональному, місцевих рівнях є можливість акумулювати відповідні кошти на реалізацію природоохоронних програм і проектів.

Формування цих фондів відбувається за рахунок збору за забруднення навколишнього природного середовища суб'єктами господарської діяльності, а місцевих (районних, міських) ще й з частини грошових стягнень за порушення норм і правил охорони довкілля та шкоду, заподіяну довкіллю порушенням природоохоронного законодавства в результаті господарської та іншої діяльності.

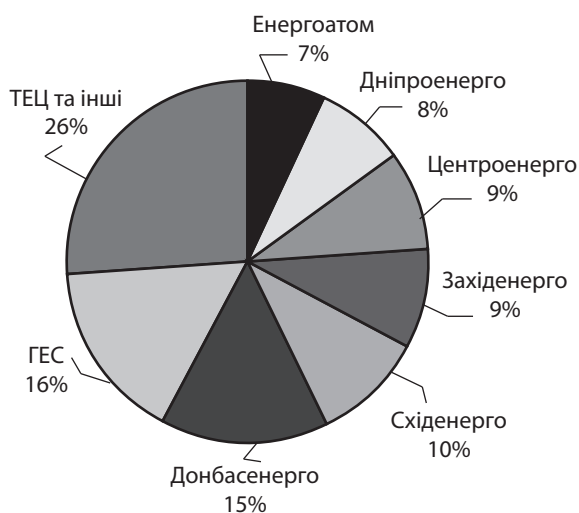

Рис. 1. Структура встановленої потужності енергосистеми України

Обсяги зборів за забруднення довкілля ПАТ «Західенерго» та його складових підрозділів зображено в табл. 2.

У 2011 р. обсяги нарахування збору за забруднення навколишнього природного середовища з ПАТ «Західенерго» зросли за рахунок збільшення ставки податку за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин, за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи об'єктах згідно нового Податкового Кодексу України.

- ✦ створення державою сприятливого конкурентного середовища;
- ✦ визначення ступеня екологічного ризику певних видів викидів підприємств та створення програми з нейтралізації екологічно небезпечних процесів.

Для підвищення конкурентоспроможності енергетичних підприємств, забезпечення потреб споживачів України в електричній енергії за мінімально можливою ціною, а також фінансової стабільності і прибутковості галузі та інтересу до неї з боку потенційних інвесторів,

Таблиця 2

Обсяги зборів за забруднення навколишнього природного середовища *

Найменування структурної одиниці	Обсяги нарахованого збору за 2011 рік, тис. грн			
	Усього	У тому числі за		
		викиди	скиди	розміщення відходів
ПАТ «Західенерго»	178813,096	163546,960	1008,829	14257,306
Бурштинська ТЕС	118081,307	107938,442	7,15	10135,714
Добротвірська ТЕС	26208,192	23426,126	18,697	2763,369
Ладизинська ТЕС	34523,597	32182,392	982,982	1358,223

* Джерело: [6].

Питомі витрати первинної енергії на одиницю валового внутрішнього продукту країни (енергоємність ВВП) України у 2,6 раза перевищує середній рівень енергоємності ВВП країн світу. Причиною високої енергоємності є надмірне споживання в галузях економіки енергетичних ресурсів на виробництво одиниці продукції, що зумовлює відповідне зростання імпорту вуглеводнів. Висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком технологічного відставання у більшості галузей економіки і житлово-комунальній сфері, незадовільної галузевої структури національної економіки і, зокрема, імпорто-експортних операцій.

Як бачимо, енергетичний комплекс України потребує значних реформ, які стосуються не лише вкладу значних інвестицій а й розробку та впровадження екологічної політики, яка б ґрунтувалась на конкретному плані дій. Наприкінці 2011 р. такі зміни відбулись. Фонд державного майна України почав процес приватизації енергетичних підприємств. В офіційних виданнях було опубліковано оголошення про проведення приватизаційних конкурсів з відкритою пропозицією ціни за принципом аукціонів із продажу 45,103% державного пакета акцій енергогенеруючої компанії ПАТ «Західенерго» і 25% державних акцій ВАТ «Київенерго» [7].

Враховуючи той факт, що підприємства енергетики в процесі приватизації і в недалекому майбутньому майже всі об'єкти будуть мати потенційних інвесторів, пропонується ряд дій, що зможуть впровадити певні позитивні зміни у енергетичний комплекс України:

- ✦ розробка державою ряду законів для створення сприятливих умов діяльності компаній інвесторів;
- ✦ модернізація енергетичного обладнання із урахуванням сучасних екологічних вимог європейських країн;

в Україні діє оптовий ринок електричної енергії (ОРЕ), яким визначені умови діяльності, права, обов'язки і відповідальність його учасників, а також порядок діяльності, інфраструктура ринку та його органи [8].

Для забезпечення сталого економічного і соціального розвитку країни потрібен постійне зростання виробництва електроенергії та теплової енергії. Зростання виробництва електроенергії можна досягнути за рахунок:

- ✦ оновлення і введення в експлуатацію нових потужностей на сучасному обладнанні;
- ✦ модернізації та реконструкція енергоблоків ТЕС;
- ✦ спорудження ГЕС на ріках;
- ✦ зниження питомих витрат палива на відпуск електроенергії;
- ✦ зниження витрат електричної енергії на її транспортування електричними мережами.

За рахунок оптимізації цінової політики, поглиблення конкурентних засад діяльності суб'єктів ОРЕ, врегулювання боргових та екологічних проблем поліпшиться фінансовий стан та інвестиційні можливості підприємств енергетичної сфери. Техногенне навантаження на довкілля знижуватиметься завдяки впровадженню новітніх технологій спалювання вугілля, застосуванню нового обладнання для очищення викидних газів, подальшому розвитку відновлювальних джерел енергії а також інноваційної діяльності спрямованої в екологічному напрямку.

ВИСНОВКИ

Екологічна політика України повинна бути спрямована на стабілізацію і поліпшення стану навколишнього природного середовища шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України

для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем.

Для забезпечення екологічно безпечного господарювання і збалансованого використання природних ресурсів потрібно:

- ✦ посилити роль екологічного управління в системі державного управління України з метою досягнення рівності між економічним, екологічним і соціальним розвитком;
- ✦ врахувати вплив екологічних наслідків під час прийняття управлінських рішень;
- ✦ розробити заходи для запобігання надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що передбачає державний моніторинг навколишнього природного середовища;
- ✦ забезпечити екологічну безпеку і підтримку екологічної рівноваги на території України;
- ✦ участь громадськості та суб'єктів господарювання у формуванні та реалізації природоохоронного законодавства;
- ✦ застосовувати покарання за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- ✦ гарантувати надання державної підтримки та стимулювання вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

Отже, необхідно створити сприятливий податковий, кредитний та інвестиційний клімат для залучення коштів міжнародних інвесторів та приватного капіталу в природоохоронну діяльність, створення суб'єктами господарювання систем екологічного управління, впровадження більш чистого виробництва.

Внаслідок обмеженості бюджетних коштів важливим є пошук нових джерел фінансування природоохоронних заходів, спрямованих на ліквідацію забруднення, забезпечення екологічної безпеки, заходів, пов'язаних з відтворенням і підтриманням природних ресурсів у належному стані. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія Державної екологічної політики України на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/content/article/8328>
2. Офіційний сайт Публічного акціонерного товариства «Західенерго» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakhidenergo.ua/ua/products.php>
3. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua/signal/kr06145a.doc>
4. Соколовська І. С. Оцінювання ефективності розроблення та впровадження стандартів у сфері енергетики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/pze/2008_18/09_Sokolovska.pdf
5. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf
6. Звіт техніко-економічних показників ПАТ «Західенерго». – Львів : ПАТ «Західенерго», 2012. – 346 с.
7. Приватизація енергокомпаній – перший крок до реформування галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://2000.net.ua/2000/derzhava/resursy/76262>
8. Ринок електроенергії в Україні. Проблеми вдосконалення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/april08/14.htm>